

Shrnutí

- Význam primárního sektoru, z hlediska podílu na celkovém výkonu ekonomiky v běžných cenách (bc.), se v ČR výrazně zmenšil, stejně jako v drtivé většině zemí Evropské unie. Zatímco v roce 1993 se tuzemský primární sektor na celkové hrubé přidané hodnotě ekonomiky podílel 7,3 %, v roce 2013 jen 3,6 %. Objemově významnější odvětví zemědělství, lesnictví a rybnářství ztratilo 1,9 pb., váha odvětví těžby a dobývání se zmenšila o 1,8 pb. Význam primárního sektoru se zmenšoval s každým rokem s výjimkou let 2004, 2008, 2011 a 2012, nejvíce ztrácel v letech 1994-2003. Pokles významu primárního sektoru z hlediska podílu na celkové hrubé přidané hodnotě ekonomiky doprovázelo i oslabování jeho postavení na trhu práce. V roce 2013 v primárním sektoru pracovalo jen 3,9 % všech zaměstnaných osob, což bylo výrazně méně než před dvěma dekádami, tedy v roce 1993, kdy v něm bylo zaměstnáno 7,5 % všech pracujících. To, co z podílu na výkonu a z podílu na zaměstnanosti ztratil primární sektor, to posílilo sektor terciární, tedy služby.
- Zatímco hrubá přidaná hodnota sekundárního a terciárního sektoru mezi roky 1993 a 2013 narostla v reálném vyjádření o 104,5 % respektive o 46,3 %, výkon primárního sektoru o 26,8 % klesl. Hrubá přidaná hodnota odvětví zemědělství, lesnictví a rybnářství se zmenšila o 14,0 %, a to výlučně v důsledku nepříznivého vývoje v samotném zemědělství (-38,2 %). Odvětví těžby a dobývání – především vlivem poklesu hrubé přidané hodnoty nejvýznamnější těžby a úpravy černého a hnědého uhlí, ale i v důsledku poklesu výkonu dnes již málo významné těžby a úpravy rud či podpurných činností při těžbě – propadlo o rovných 53 %. Byl to nejhorší výsledek ze všech odvětví ekonomiky.
- 2009, rok hluboké recese, byl pro sekundární a terciární sektor „odrazovým můstkem“. Do roku 2013 jejich hrubá přidaná hodnota narostla v reálném vyjádření o 6,5 % a 3,1 %. Zemědělství, lesnictví a rybnářství, jehož výkony s fází hospodářského cyklu příliš nesouvisí, ale o 20,4 % propadlo. Těžba a dobývání – v posledních letech poznamenaná nízkými cenami uhlí na trhu a slabou poptávkou po uhlí v Evropě, ale přesto v roce 2013 klesající již sedmým rokem – ztratila ze svého výkonu mezi rokem 2009 a 2013 rovných devatenáct procent. Primární sektor jako celek si tak v období, ve kterém výkon sekundárního a terciárního sektoru sílil, připsal úhrnný pokles o 19,6 %.
- Materiálová náročnost primárního sektoru – daná požadavky na krmiva, hnojiva, pohonné hmoty či energie – je vyšší než náročnost terciárního sektoru, který je na vstupy relativně „skromný“. Na druhou stranu je ale menší než náročnost sekundárního sektoru, jenž je typický značnými nároky na energie, suroviny, polotovary atd. V roce 2013 na jedno sto korun produkce primárního sektoru v bc. připadala mezispotřeba v hodnotě 59,7 koruny. Terciární sektor potřeboval na jedno sto korun produkce vstupy v hodnotě 49,9 korun, sekundární rovných 73 korun. Efektivita přeměny vstupů na produkt byla v každém z nich horší než v roce 1993, nejvíce, a to o 3,4 koruny, svoji náročnost zvýšil primární sektor.
- Materiálová náročnost českého primárního sektoru je v mezinárodním srovnání spíše vyšší. Těžba a dobývání byla při přeměně vstupů na produkt, dle dostupných údajů z roku 2012, mezi zeměmi EU devátá nejméně efektivní, materiálová náročnost odvětví zemědělství, lesnictví a rybnářství byla osmá nejvyšší. V každém roce z období 2010-2012 potřebovalo české zemědělství, lesnictví a rybnářství na jedno sto jednotek produkce v bc. větší počet jednotek mezispotřeby než německé a polské. To mohlo přispívat k nižší cenové konkurenceschopnosti domácích prvovýrobců a být tak jedním z důvodů pokračujícího nárůstu dovozů levnějších finálních potravin respektive polotovarů k výrobě potravin do ČR, a to právě z těchto zemí.
- Produktivita práce v primárním sektoru je diferencovaná. Zatímco pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybnářství, odvětví vysoce náročném na práci, vytvářeli za jednu hodinu práce v každém roce z období 1995-2013 menší hrubou přidanou hodnotu v bc. než odpovídalo úhrnu za celou ekonomiku, osoby zaměstnané v těžbě a dobývání, odvětví náročném na kapitál, vytvářely naopak vždy hodnotu výrazně vyšší. Rozdílná úroveň produktivity práce se odrážela i v odlišných úrovních průměrných mezd samotných zaměstnanců. Ty byly v těžbě a dobývání v porovnání s úhrnem za celou ekonomiku, jak plyne z údajů za roky 2000-2013, v průměru o 24,4 % vyšší, v zemědělství, lesnictví a rybnářství naopak v průměru o 22,5 % nižší.
- Nárůst produktivity práce v reálném vyjádření v primárním sektoru zaostával za vývojem v ekonomice jako celku. Zatímco v zemědělství, lesnictví a rybnářství narostla produktivita práce mezi rokem 1995 a 2013 o 31,6 % a v těžbě a dobývání o 12,6 %, v ekonomice jako celku posílila o 59,3 %. V samotném období 2009-2013, letech zahrnujících nejhlubší i nejdelší recesi v historii ČR, produktivita práce v ekonomice narůstala v průměru jen o 0,3 % za rok, v zemědělství, lesnictví a rybnářství ale o 0,5 % klesala, v těžbě a dobývání se zhoršovala o 0,4 % za rok. Obě odvětví primárního sektoru patřila mezi třináct z hlavních dvaceti, jejichž konkurenceschopnost se zhoršovala.
- V primárním sektoru se v kumulaci za roky 2012 a 2013 proinvestovalo 114,4 mld. korun v bc., o rovných 30 mld. korun více než v předchozích dvou letech. Zatímco těžba a dobývání investice zvýšila jen

o 0,2 mld. korun, v zemědělství, lesnictví a rybnářství se proinvestovalo o 29,8 mld. korun více. Podnikající v zemědělství, lesnictví a rybnářství zvýšili zejména investice do budov a staveb (+20,3 mld. korun), do strojů a zařízení – kam spadají i dopravní prostředky – se v porovnání s úhrnem za roky 2010 a 2011 investovala částka o 11,0 mld. korun vyšší. Nominální přírůstek investic do budov a staveb a strojů a zařízení v odvětví zemědělství, lesnictví a rybnářství byl v kumulaci za roky 2012 a 2013 historicky nejvyšší.

- Pozice tuzemského zemědělství, lesnictví a rybnářství z hlediska míry investic v bc. (tvorba hrubého fixního kapitálu/hrubá přidaná hodnota) se mezi zeměmi EU, jak plyne z dostupných údajů, výrazně zlepšovala. Jestliže ještě v roce 2009 byla míra investic českého zemědělství, lesnictví a rybnářství mezi unijními zeměmi až osmnáctá nejvyšší, v letech 2010 a 2011 už sedmá respektive devátá nejvyšší a v roce 2012 dokonce třetí nejvyšší.
- Počet zaměstnaných v zemědělství, lesnictví a rybnářství klesl mezi rokem 1993 a 2013 o 114,7 tisíce osob, těžbu a dobývání opustilo 60,3 tisíce pracujících. Zaměstnanost v primárním sektoru jako celku se zmenšovala s výjimkou let 2004, 2011 a 2012 neustále, v roce 2013 byla v porovnání s rokem 1993 skoro poloviční.
- Struktura pracujících v primárním sektoru se změnila. Ještě v roce 1993 tvořil podíl sebezaměstnaných na všech zaměstnaných osobách v zemědělství, lesnictví a rybnářství 10,3 %, do roku 2013 jejich proporce posílila – zejména vlivem rychle se rozvíjejícího malého zemědělství při postupném ubývání počtu zaměstnanců – na 28,2 %. Zastoupení sebezaměstnaných v zemědělství, lesnictví a rybnářství narostlo s výjimkou stavebnictví nejvíce ze všech odvětví. Těžbu a dobývání, tj. odvětví, které je pro malé živnostníky téměř nedostupné, ale tento trend – který byl patrný i v úhrnu za celou ekonomiku – v podstatě minul.
- Osevní plochy zemědělských plodin se dlouhodobě zmenšují. V roce 1920 bylo oseto 48,4 % území tehdy ještě neexistující ČR, v roce 2014 ale už jen 31,3 %. Zemědělské plodiny bez trvalých kultur se v roce 2014 pěstovaly na půdě o rozloze 2 468,7 tis. ha, v porovnání s rokem předchozím bylo oseto o 8,2 tis. ha méně. Naposledy se osevní plochy rozrostly v roce 2007, v alespoň dvou po sobě jdoucích letech v první polovině osmdesátých let. V porovnání s rokem 1993 se zmenšily osevní plochy všech hlavních zemědělských plodin, výjimkou byla jen řepka. Plochy oseté obilovinami byly o 12,2 % menší, území, na kterém se pěstují brambory, se zmenšilo o 77,1 %. Pole osetá řepkou se naproti tomu rozrostla o 132,5 %. Skoro každý šestý ha půdy osetý v roce 2014 připadal právě na tuto plodinu.
- Výnosy ze sklizně zemědělských plodin – v důsledku intenzivnějšího používání postřiků, šlechtění plodin, ale i díky modernizaci strojního arsenálu – rostly. Obilovin bylo z jednoho ha oseté půdy v letech 2004-2013, v porovnání s dekádu 1948-1957, sklizeny v průměru o 158,6 % více. Výnosy technické cukrovky narostly v průměru o 124,4 %, hmotnost brambor sklizených z jednoho ha půdy narostla o 92,7 %. Výnosy řepky se zvýšily skoro na trojnásobek (+194,8 %).
- Dlouhodobý pokles stavů hospodářských zvířat v ČR se negativně projevil i v produkci jatečných kusů. V roce 2013 bylo v Česku vyprodukováno 164 tis. tun živé váhy skotu, což byla v porovnání s rokem 1989 ani ne třetinová výroba. Hmotnost vyprodukovaných prasat, která dosáhla 302 tis. tun, byla zhruba o tři pětiny menší než před čtyřicetiletými lety. Výroba drůbeže se snižovala v posledních pěti letech, v roce 2013 bylo vyprodukováno 232 tis. tun živé váhy. V porovnání s rokem 2008 byla produkce drůbeže nižší skoro o třicet procent.
- V roce 2014 narostl stav skotu o 20,7 tis. kusů, více se zvýšil naposledy v roce 1990. Počty samotných krav narostly již podruhé, v kumulaci za roky 2013 a 2014 posílily nejvíce od let 1974-1975. Stav prasat se za roky 2013 a 2014 rozrostly v úhrnu o 38,2 tis. kusů, počty samotných prasnic o 2,8 tis. kusů. K tomu došlo poprvé od let 1996-1997. Poměrně pozitivně se jevil i vývoj produkce mléka. V úhrnu za roky 2011-2013 posílila o 6,2 %, v samotném roce 2013 bylo v Česku vyrobeno nejvíce mléka od roku 1996.
- Z dlouhodobých časových řad lze zhodnotit, že situace v tuzemské živočišné výrobě se začíná stabilizovat, stavy skotu a prasat pozvolna rostou. Rostlinná výroba se orientuje ve větší míře na pěstování rentabilních plodin, například řepky. Pozitivně, co se týče výhledu do budoucnosti, se jeví výrazně posílené investice.
- V roce 2013 bylo v ČR vytěženo 15,3 mil. m³ dřeva bez kůry. To bylo zhruba srovnatelné s objemem z let 2012 i 2011, avšak o 17,2 % méně v porovnání s rokem 2007. Z celkového objemu vytěženého dřeva v roce 2013 připadalo 86,3 % na jehličnany, listnaté dřeviny tvořily 13,7 % těžby.
- Těžba uhlí v ČR klesá. Hmotnost vydobytého černého uhlí se snižuje od počátku osmdesátých let, hnědého uhlí a lignitu od poloviny osmdesátých let. V úhrnu za roky 2004-2013 více klesla těžba černého uhlí (-37,0 %) než hnědého uhlí a lignitu (-19,7 %), útlum tak pocítili především pracující v Moravskoslezském kraji. Budoucnost, pokud nebudou prolomeny územní limity těžby hnědého uhlí, ale patrně přinese problémy pracujícím na severozápadě Čech, v Ústeckém a Karlovarském kraji.